

LANGS DE
HUMANISTISCHE MEETLAT

Wakker meisje

Al haar leven lang probeert ANNE-MEI THE, cultureel antropoloog en hoogleraar langdurige zorg, de mensen om haar heen te doorgronden. Of het nu gaat om haar eigen zwijgzame vader of om mensen met dementie voor wie ze een socialere benadering bepleit. Met dezelfde fijngevoeligheid ontrafelt ze nu de raadsels in haar eigen leven.

Tekst
ARJAN VISSER
Fotografie
LINELLE DEUNK

Word je als

antropoloog geboren?

“Zo vóélt dat wel, in ieder geval. Ik heb geen herinneringen aan mijn eerste jaren, maar op foto’s van vroeger zie je al zo’n observerende blik in mijn ogen. Ik groeide op als een heel wakker meisje dat altijd wilde begrijpen waarom dingen gebeurden zoals ze gebeurden. Ik herinner me dat ik in het kielzog van een jongetje uit de buurt meeking naar de kleuterschool. Van huis uit had ik meegekregen dat ik niet lastig moest zijn, geen aandacht op mezelf moest vestigen, maar ik wist precies wie wáár in de klas zat, hoe de kinderen heetten en met wie ze bevriend waren. Toen ik aan de studie antropologie begon, dacht ik nog dat ik dat deed omdat ik niet kon kiezen wat ik anders zou moeten doen, maar later

viel alles op zijn plaats. Antropologen zijn nieuwsgierig; ze kijken naar wat er gaande is in de wereld, zien de verschillende werkelijkheden die naast elkaar bestaan en lopen daar vervolgens een beetje omheen te relativeren.”

Wat probeerde je als kind te begrijpen?

“Het stilzwijgen van mijn vader, bijvoorbeeld. Wat zat daarachter? Mijn vader is emeritus hoogleraar klinische immunologie en hij heeft belangrijk onderzoek gedaan – onder meer naar aids. Hij was de prototypische afwezige vader; iemand die heel hard werkte en als hij thuis was, meestal in zijn kamer zat om artikelen te schrijven. En al praatte hij altijd op een positieve manier over zijn werk en leven, ik voelde heel duidelijk dat er iets geheimzinnigs, iets ongelukkigs onder schuilging.”

Waar voelde je dat aan? Viel hij stil als bepaalde onderwerpen ter sprake kwamen?

“Het zat ’m in andere dingen. Zo had hij geen contact meer met zijn familie en ik wist niet waarom. Mijn opa was dood en mijn oma had zich teruggetrokken in haar huis in Amsterdam. De familie van mijn moeders kant was dominant aanwezig, die kwam regelmatig op de Veluwe bij elkaar. Het maakte me opstandig: waarom gaan we nooit naar oma The? Daar werd schimmig over gedaan, vaak knikte mijn vader alleen maar een beetje en zei verder niks.

Biografie Anne-Mei The

1965 Geboren in Amsterdam

1988 Voltooit studie Culturele antropologie

1993 Studeert af als rechtsgeleerde

1997 Publiceert haar eerste boek: *Vanavond om 8 uur ... Verpleegkundige dilemma's bij euthanasie en andere beslissingen rond het levenseinde*

1999 Publiceert het proefschrift *Tussen Hoop en Vrees – Palliatieve behandeling en communicatie in ziekenhuizen*

2005 Het boek *In de wachtkamer van de dood – over leven en sterven in het verpleeghuis* verschijnt bij uitgeverij Muntinga

2005 Begint bedrijf Tao of Care, dat zich inzet om mensen met dementie en hun naasten te steunen

2009 Het boek *Verlossers naast God – dokters en euthanasie in Nederland* verschijnt bij uitgeverij Thoeoris

2012 Wordt benoemd tot bijzonder hoogleraar Langdurige Zorg en Dementie aan de Universiteit van Amsterdam

2017 Het boek *Dagelijks leven met dementie – een blik achter de voordeur* verschijnt bij uitgeverij Thoeoris

2020 Wordt benoemd tot bijzonder hoogleraar Langdurige zorg en Sociale Benadering Dementie aan de Vrije Universiteit Amsterdam

2022 Houdt oratie aan de VU: *Dementie, Diversiteit & Inclusie; van breindefecten en migranten naar beeldvorming en 'de ogen van de ander'.*

‘Al praatte mijn vader altijd op een positieve manier over zijn leven, ik voelde dat er iets geheimzinnigs, iets ongelukkigs onder schuilging’

Op een gegeven moment – ik denk dat ik toen vijftien of zestien was – is hij voor zijn werk teruggegaan naar Indonesië, het land dat hij op z'n twaalfde had verlaten. Mijn moeder wilde niet mee. Mijn vader heeft het destijds geduid als iets wat ze kennelijk niet voor hem overhad, maar ik heb gewoon een beetje een bange moeder die al onrustig wordt als ze het huis verlaat. Ik herinner me nog goed dat ze het thuis gezellig voor hem had gemaakt, maar eenmaal weer thuis sprak mijn vader bijna helemaal niet meer. Ja, dat hij daar op de televisie was geweest en dat ze het ‘een groot verlies voor het land’ hadden gevonden dat hij niet in Indonesië zo succesvol was geworden. Het is goed mogelijk dat mijn vader zich op dat moment heeft gerealiseerd dat hij in zijn geboorteland nooit zover zou zijn gekomen. Chinezen werden in Indië eeuwenlang opgejaagd, zo niet vermoord. In zijn jeugd was er sprake van segregatie-politiek, het studeren werd hen onmogelijk gemaakt en ze werden

gedwongen minder Chinees klinkende namen aan te nemen. De dubbelheid, de huichelarij van dat ‘warme’ welkom, heeft toen waarschijnlijk het verdriet weer aangewakkerd. Hier heeft hij carrière kunnen maken, ja, maar daar móesten ze weg – terwijl ze er als gezin best gelukkig waren.”

Heeft de migratie ervoor gezorgd dat er breuken in die familie zijn ontstaan?

“Dat is in ieder geval een belangrijke factor geweest. En daar kwam bij dat ze hoge verwachtingen hadden van hun bestaan in Nederland. Ze dachten feestelijk onthaald te worden, maar het bleek een benepen bedoening te zijn. Koud, vies eten en ze werden met de nek aangekeken. Mijn grootouders kwamen uit gegoede families met aanzien in Indonesië, maar hier bleek het erg moeilijk om ergens bij te horen. Die sociale val heeft hen geen goed gedaan. Het huwelijk van mijn opa en oma kwam onder druk te staan en toen kregen ze dat afschuwelijke auto-ongeluk ...”

Wat gebeurde er?

“Mijn oma reed, mijn opa zat ernaast, zonder gordel. Twee kinderen zaten op de achterbank. Alleen mijn vader was die dag niet mee op pad. Het regende. Mijn oma wilde uitwijken voor een vrachtwagen, de auto raakte in een slip en sloeg over de kop. Mijn opa werd uit de wagen geslingerd en was op slag dood. Die schok is mijn oma nooit te boven gekomen; het was een opeenstapeling van verdrietige dingen die haar min of meer gek heeft gemaakt. Op een gegeven moment heeft ze tegen al haar kinderen gezegd dat ze hun bezoek niet meer op prijs stelde. Ik herinner me verhalen van mijn oom en tante die tevergeefs aanbelden of door haar straat fietsten in de hoop een glimp van oma op te vangen ... O, ik moet je nog iets anders vertellen, heel wonderlijk: nog niet zo lang geleden

kwam ik via mijn werk een man tegen die vertelde in Amsterdam te hebben gewoond. Waar dan? Nou, in de Deurloostraat. O, wat grappig, zei ik, daar woonde mijn oma ook. Waarop bij hem ineens het kwartje viel. Ach, natuurlijk: de oude mevrouw The! Bleek hij 25 jaar met zijn ouders naast mijn oma te hebben gewoond. Sterker nog: ze konden vanuit hun keuken bij haar naar binnen kijken. Zo’n ontmoeting kan toch bijna niet toevallig zijn? Ik heb later nog met zijn moeder gesproken en die vertelde me dat ze regelmatig contact had gezocht met mijn familie omdat het duidelijk steeds slechter ging met oma The. Ze had zich helemaal afgesloten voor de buitenwereld. Toen de burens een tijdje niets meer van haar hadden gehoord, belden ze de politie. Zo werd mijn oma dood gevonden. Ik heb later nog eens aan mijn vader gevraagd: denk je dat ze dementie had? ‘Dat zou best kunnen,’ zei hij, ‘en als ik dat geweten had, was ik er misschien anders mee omgegaan.’”

Je bent zelf later veel onderzoek naar dementie gaan doen. Is er een directe lijn met dit verhaal?

“Absoluut. Ik hoor of zie iets, neem daar geen genoegen mee omdat ik vermoed dat er een laag onder zit die het daglicht niet verdraagt en dan begin ik te spitten, net zo lang tot alles naar boven is gehaald. Wat is hier gebeurd? Niet alleen in haar brein, maar ook in haar omgeving? Het hele idee van de ‘sociale benadering dementie’ dat ik in de afgelopen jaren heb ontwikkeld, is daarop gebaseerd. Het is niet alleen de patiënt die zich terugtrekt, maar ook de wereld die op een bepaalde manier naar dementie kijkt en daardoor mensen buitensluit. Om dié wisselwerking gaat het.”

In hoeverre heeft het stilzwijgen van jouw vader – of misschien wel dat van hele generaties Chinezen vóór hem – een rol gespeeld in jouw leven?

“Hoeveel je daarvan meekrijgt hangt van

je persoonlijkheid af. Mijn broertje gaat anders met dit verleden om dan ik. Ik ben supersensitief. En dan ben ik ook nog eens het oudste kind. Die stilte en het verdriet van mijn vader zijn op een of andere manier in mij gaan zitten. Het is een verhaal van generaties dat impliciet en expliciet aan ons werd doorgegeven: je bent bijzonder, je hebt al het goede van het Oosten en zo, maar je zult ook altijd twee keer zo hard je best moeten doen. Nooit stoppen. Altijd doorgaan. En als je dieper gaat: het feit dat generaties voor mij werden opgejaagd en uitgemoord is zeker ook in mijn DNA terechtgekomen. Wat overigens wel heel intrigerend is: de familie van mijn moeder heeft een koloniaal verleden, dus de kans is vrij groot dat voorouders van beide kanten elkaar toen al zijn tegengekomen in voormalig Nederlands-Indië. In die tijd was het absoluut ondenkbaar dat daar ooit kinderen van zouden zijn gekomen.”

Geloof je dat dingen voorbestemd zijn?

“Ja. Ik geloof dat er dingen moeten worden verwerkt, soms van heel lang geleden. Het is ingewikkeld om te beschrijven, een ontdekkingsstocht waar ik nog middenin zit, maar er is zoiets als een dieper weten. Ik was vroeger extreem verlegen, bang om dingen in het openbaar te zeggen. Dat had te maken met patronen uit mijn jeugd – nooit stelling nemen, je altijd aanpassen – maar de angst die erbij kwam kijken was buitenproportioneel. Ik heb mezelf ernstig toegesproken: het is maar een lezing, straks is het alweer voorbij. Dat weet ik nu. Maar er is dus ook een dieper weten; die doodsangst heeft te maken met andere patronen, uit eerdere levens. Het is de angst van mijn voorouders die door hun vijanden werden opgejaagd, of misschien veel specifieker: van een heks die in een levensbedreigende

situatie terechtgekomen was omdat ze zich ergens over had uitgesproken. Als meisje zag ik allerlei dingen, krachtige beelden van mezelf: verstopt onder de grond of rennend door een bos. Ik herinner me dat ik al snel besloot niet met mijn ouders over die ‘bovennatuurlijke’ ervaringen te praten – ik ben nog steeds spaarzaam in het delen van die verhalen omdat ik niet voor gek wil worden versleten – maar ook dat ik er absoluut niet bang voor was. Het is een deel van mij.”

Heb je contact met mensen uit die andere werkelijkheid?

“Ja, ik heb lang gedacht dat ik die fijngevoeligheid, de sterke intuïtie, van mijn vaders familie had meegekregen. Ik heb het ook vaak over die markante Chinese kant. Dus de nabijheid die ik voelde, heb ik eerst aan oma The toegeschreven. Later ontdekte ik dat het de andere oma, mijn moeders moeder, was die ik hoorde praten als ik het ergens moeilijk mee had. Ik heb haar best lang gekend, ik was al in de dertig toen ze overleed. Ze was misschien niet eens in alle opzichten een erg leuke oma, ze kon behoorlijk scherp zijn. Maar ik voelde toch een enorme verwantschap met haar. Mijn opa en oma waren zoekers, geïnteresseerd in Krishnamurti, maar ook in Greet Hofmans, de gebedsgenezers die op bezoek kwam bij hun buurvrouw, koningin Juliana. Ze zaten in de organisatie van de zogenaamde Oude Loo-conferenties (een reeks bijeenkomsten met een spiritueel, paranormaal en esoterisch karakter op kasteel Het Oude Loo in Apeldoorn, red.), die uiteindelijk bijna hebben geleid tot een crisis in de monarchie.

Toen Greet Hofmans niet langer welkom was op Soestdijk hebben mijn opa en oma haar onderdak geboden. Eerst woonde ze

in een houten caravan achter in de tuin, later is ze meeverhuisd naar de Kalkmarkt in Amsterdam. Ik heb haar daar één keer gezien. Het is geen foto die ik me herinner, maar een sfeer: ik, in mijn moeders armen onder aan een trap, waarvan een vreemde mevrouw langzaam afdaalt. Waarschijnlijk heb ik toen die nieuwsgierige, onderzoekende blik gehad waarover ik eerder sprak. Wie is zij en wat doet ze hier? Later begreep ik dat mijn grootouders in eerste instantie contact hadden gezocht met Greet Hofmans omdat mijn opa last had van depressies, maar ze waren ook heel spiritueel en idealistisch ingesteld en zeer begaan met de wereld. De manier waarop zij die betere wereld wilden bereiken, oogt voor mij nu ietwat naïef, maar tegelijkertijd ben ik er best trots op dat ze zich, vanuit

‘Misschien is dat de boodschap die mijn oma mij wil doorgeven: dat ik de rauwheid van het leven niet uit de weg moet gaan’

hun overtuiging, zo hebben ingezet. Na de dood van mijn opa, in 1979, is mijn oma een andere vrouw geworden. Ze woonde inmiddels in het bos, alleen. Als ik haar vroeg of ze geen behoefte had aan een ‘nieuwe’ man, zei ze: ‘Ik ben blij met jullie, dat is mijn taak in dit leven.’ Ze was ook heel flink toen op een dag de dood zich aankondigde; ze durfde hem recht in de ogen te kijken. Misschien is dat de boodschap die ze mij wil doorgeven: dat ik nergens bang voor hoeft te zijn en de rauwheid van het leven niet uit de weg moet gaan. Als antropoloog deed ik het al langer, maar nu durf ik het ook in privéleven toe te passen: soms moet je iets meerdere keren meemaken, nóg dieper gaan, om te kunnen inzien dat je ergens eerder bent geweest en dat het de hoogste tijd is om door te gaan.”<